

ИСТОРИОГРАФСКА СИНТЕЗА О КОНСТИТУТИВНОЈ ЕПОХИ МОДЕРНЕ ЕВРОПЕ

Милош Ковић, *Четири револуције. Европа и свет 1774–1799*, „Филип Вишњић”, Београд 2021

Са сломом комунизма 90-их година прошлог века и глобалном доминацијом неолибералне идеологије, појам револуције – који је представљао „утемељивачки мит” свих левичарских покрета у 20. веку – не само што је изгубио на значају већ је готово у потпуности ишчезао како из научног тако и јавног дискурса. На место револуције и идеја које је она изнедрила попут слободе, једнакости, грађанског друштва, ступили су појмови економског раста, ефикасности, глобализације, тржишта итд., пружајући тиме својеврсну потврду да језик и сам репродукује постојећу класну структуру и расподелу друштвене моћи. Ове структуралне промене нужно су се одразиле и на главне токове светске историографије – док је раније револуцијама с краја 18. века придаван средишњи значај у тумачењу историје Новог века, оне су током протеклих деценија постале само један од (истина, веома важних) феномена који означавају прелазак из раномодерне у модерну епоху. Имајући у виду ову „смену парадигме”, Лин Хант, једна од најистакнутијих савремених историчарки, оценила је да је Француска револуција доспела на рђав глас будући да се она данас сматра претечом првенствено терора и тоталитаризма а не, како се раније тврдило, слободе и демократије.

Својеврсно одступање од овог *mainstream*-а представља недавно објављена синтеза под називом *Четири револуције. Европа и свет 1774–1799*, чији је аутор Милош Ковић, професор Опште историје Новог века на Филозофском факултету у Београду и, уједно, један од свега неколицине стручњака за ову тему унутар заједнице српских историчара. Намењено првенствено образованим читаоцима и стручњацима из различитих хуманистичких и друштвених дисциплина, ово дело пружа панорамски поглед на главне идејне, политичке, економске и друштвене процесе који су током друге половине 18. и првих деценија 19. века разградили „стари режим” и из темеља преобразили европска друштва омогућивши, напослетку светску доминацију Европе током 19. столећа. Упркос релативно скученим хронолошким границама постављеним у наслову књиге – две и по деценије које представљају својеврсно „језгро” историјских појава које се налазе у средишту Ковићеве анализе – она захвата много шири временски одсек који у појединим случајевима сеже од почетка 16. века све до дубоко у 19. столеће.

Структуру Ковићеве књиге чине пет поглавља – осим првог (стр. 13–39), у коме је аутор представио политичку мапу света 1774. године, које представља и својеврсни „просторни” увод у тему његовог излагања

– преостала четири поглавља посвећена су револуцијама на подручју идеја („Интелектуална револуција”, стр. 41–83), материјалног живота и производње („Индустријска револуција”, стр. 85–126), те политике и друштва („Америчка револуција”, стр. 127–171; и „Француска револуција”, стр. 173–238). Приказујући најважније феномене који су револуционисали идејни свет европског човека, Ковић је, почевши са тзв. „научном револуцијом” током Раног новог века, истакао промене које су током раздобља просвећености наступиле на подручју верских схватања (деизам и пијетизам) и, нарочито, политике (идеје толеранције, природног права и друштвеног уговора, космополитизма и раног национализма). При томе, од важности је чињеница да је он идејна кретања протумачио унутар општег политичког и друштвеног контекста обележеног кризом „старог поретка” и успоном новог друштвеног слоја, грађанства. Апострофирајући научно-технолошке иновације остварене током прве половине 18. века, Ковић је анализирао Индустијску револуцију, посветивши нарочиту пажњу карактеристичним друштвеним и културолошким предусловима који су одредили да она прво наступи у Енглеској. Везујући узроке Индустијске револуције за свеобухватне промене на подручју демографије и пољопривредне производње које су током 18. века наступиле у Енглеској, он је указао и на њене значајне економске, друштвене и политичке последице, као и на различиту динамику којом се она одвијала у разним деловима Европе. Индустијска револуција није само поделила европски континент на „Север” и „Југ”, а затим и читав свет на „Запад” и „Исток” (стр. 125) већ је и подстакла свеобухватан процес модернизације. Видећи у концепту модернизације корисно аналитичко оруђе, Ковић је, међутим, с правом истакао његов идеолошки подтекст који западни модел модернизације прописује као једини и обавезујући за сва друштва. Расправљајући о Америчкој револуцији, он је пак њене узроке везао за ратове које је Британска империја водила у 18. веку, али и за идеје које је, током раздобља просвећености, изнедрила интелектуална револуција. Полазећи од оснивања енглеских колонија у Северној Америци и њиховог особеног друштвеног, економског и културног развоја током 17. и 18. века, Ковић је у главним цртама приказао ток Америчке револуције – од побуне против опорезивања, преко чувене „Бостонске чајанке”, заседавања Континенталног конгреса, закључно са главним ратним збивањима и потписивањем мировног уговора у Версају. При томе, он је нарочиту пажњу посветио анализи идеја садржаних у Декларацији независности (1776) и у Уставу САД (1787), документима који су представљали практично отеловљење либералне политичке идеологије и моделе које су настојали да следе сви грађански револуционари током 19. столећа. На сличан начин, Ковић је приступио и приказу Француске револуције. Видећи у њој један од несумњиво „најважнијих догађаја у модерној историји света” (стр. 173), он је, сматрамо сасвим разложно,

своје излагање започео кратким, али садржајним прегледом најзначајнијих историографских интерпретација Француске револуције током минула два века. Издвојивши, затим, четири групе узрока који су довели до револуције (геополитички, економски, идеолошки, друштвени), он је приказао ток револуције од „скупштине нотабла”, преко Скупштине државних сталежа до њеног прерастања у Народну уставотворну скупштину. Као и у случају Америчке револуције, своју пажњу задржао је на анализи *Декларације њрава човека и грађанина* и демонтирању „старог режима” током августа 1789. године. Приказујући политичку диференцијацију која је у редовима револуционара наступила током рада Законодавне скупштине и Конвента, он је лапидарно назначио и спољнополитичке оквире револуције и почетак рата великих европских сила против Француске. У поменутом контексту, он је приказао и раздобље „јакобинске диктатуре”, тј. терора коју је спроводила радикална револуционарна струја, а затим и деловање тзв. „термидорског Конвента”, успостављање „Директоријума” и државни удар из новембра 1799, што је, уједно, означило и крај револуције.

Назначивши носеће идеје ове садржајем ванредно богате књиге, сматрамо да је потребно истаћи још неколико чињеница. Прво, аутора одликује одлично познавање како старијих тако и новијих резултата светске историографије о овој теми, што му је омогућило да на јасан, прегледан и систематичан начин представи кључне догађаје, појаве и процесе током раздобља тзв. „атлантских револуција” (Роберт Палмер). Осим тога, иако читава књига представља логички заокружену и кохерентну целину, својом оригиналношћу издвајају се поглавља посвећена интелектуалној и индустријској револуцији. Ово посебно будући да је у њима Ковић представио процесе на подручју интелектуалног и материјалног живота унутар општег историјског контекста епохе понудивши свеже интерпретације и указавши истовремено неке од главних историографских контроверзи. У поглављима посвећеним Америчкој и Француској револуцији аутор се пак углавном задржао на приказу кључних феномена из политичке и друштвене историје што никако не умањује њихов значај будући да је о њима врло мало писано у српској историографији. Наиме, синтезе и даље представљају праву реткост у српској историографији у којој је, када је реч о бављењу темама из европске и светске историје, по речима Милорада Екмечића, све до најновијег времена, „средњошколски уџбеник... [представљао] њено највеће достигнуће”. Упркос одређеним помацима, ствар се није много променила ни током последњих деценија. Наиме, у уводном делу своје волуминозне тротомне синтезе *Грађанска Европа* посвећене историји „дугог 19. века”, академик Чедомир Попов је опсежно писао и о револуцијама с краја 18. века. Иако је од њеног првог објављивања протекло више од три деценије, у међувремену се српски историчари, огромном већином усредсређени на про-

учавање српске историје, више нису бавили овом темом. Већ сама ова чињеница довољно говори о нарочитом значају књиге Милоша Ковића за српску историјску културу. Ово посебно будући да – као што је и сам, позивајући се на оцену Станоја Станојевића, истакао у предговору – без познавања европске и светске историје није могуће разумети ни српску историју. Овоме бисмо додали још и то да Милош Ковић својом књигом није само изнова подсетио српске читаоце на значај револуционарне епохе као конститутивног раздобља модерне историје већ је и један „прогнани појам” (Тодор Куљић), поново учинио предметом историјског истраживања. Имајући у виду поменуте чињенице, искрено се надамо да ће књига Милоша Ковића подстаћи барем неке од припадника млађе генерације српских историчара да започну са систематским истраживањима бескрајно богате баштине европске и светске историје.

Др Михаел АНТОЛОВИЋ

КАЖИ МИ ШТА ЈЕДЕШ ПА ЋУ ТИ РЕЋИ КО СИ

Маринко Арсић Ивков, *Трактић о јасирономији: с посебним освртом на бачку, бећарску и банайску кујну*, Банатски културни центар, Ново Милошево 2021

Писац *Водича на онај свети*, *Зайиса књижевної јайолоја*, *Кривичне есијейике*, приповедач, драматичар и романијер, састављач *Српске аналемисане јријовейике*, *Анијолојије српске удворичке јоезије*, *Чијанке српске јолијичке јоезије*, први приређивач дела Драгише Васића, и других у контексту савремене српске књижевности необичних и значајних књига, Маринко Арсић Ивков, огласио се *Трактићом о јасирономији: с посебним освртом на бачку, бећарску и банайску кујну*. Иза насловне одреднице „трактат”, крије се штиво за сладокусце, баш као што је поднасловом, придевом „бећарски” наговештено. А познато је да – *није лако бећар бији*.

С великим литерарним и, по свему судећи, животним искуством, Арсић Ивков распреда о кујни, а понајвише о оном што се за столом „дивани”. Јер

кујна је као народна прича. Иде од уста до уста, од народа до народа. Сваки народ, свако време, сваки приповедач дају познатој причи свој зачин, своје умеће, свој стил.

Начитано, па распричано, читаоцима је сервирано мноштво занимљивих података о храни и пићу из перспективе уживаоца „споре кујне”.